

N:o 188.

Uppläst och godkänd hos Första Kammaren den 28 maj 1908.
— — — — Andra Kammaren den 28 maj 1908.

*Riksdagens skrifvelse till Konungen, i anledning af Kungl.
Maj:ts proposition angående förvärfvande för Kungl.
Maj:ts och kronans räkning af vissa vattenfall i Göta
älf m. m.*

(Statsutskottets utlåtande N:o 169.)

Till Konungen.

I en den 9 nästlidne april till Riksdagen aflåten proposition, n:o 169, har Eders Kungl. Maj:t, under åberopande af propositionen bilagdt utdrag af statsrådsprotokollet öfver civilärenden för samma dag, föreslagit Riksdagen att

Bih. till Riksd. Prot. 1908. 10 Saml. 1 Afd. 1 Band. 75 Häft. (N:is 188, 189) 1

dels godkänna och antaga tre särskilda, vid statsrådsprotokollet fogade köpeaftal, undertecknade ett af Vargöns aktiebolag den 8 januari, ett af Inlands pappfabriksaktiebolag den 24 februari och ett af Lilla Edets pappersbruksaktiebolag den 29 februari 1908, angående försäljning till Eders Kungl. Maj:t och kronan af viss nämnda bolag tillhörig egendom, jämte de statsrådsprotokollet jämväl bilagda tillägg till de af Inlands pappfabriksaktiebolag och Lilla Edets pappersbruksaktiebolag undertecknade köpeaftalen;

dels medgifva, att Eders Kungl. Maj:t ägde i aftalen vidtagna formella ändringar, som kunde finnas påkallade;

dels bemyndiga riksgäldskontoret att, på rekvisition, i mån af behof tillhandahålla Eders Kungl. Maj:t de medel, som erfordrades för fullgörande af likviderna enligt omförmälda köpeaftal;

dels ock medgifva, att den egendom, som genom antagande af ifrågavarande aftal skulle af Eders Kungl. Maj:t och kronan förvärfvas, ställdes under förvaltning af styrelsen för Trollhätte kanal- och vattenverk.

På sätt i statsrådsprotokollet framhålles, äro de fastigheter med tillhörande vattenrätt i Göta älf, som genom afslutande af de nu föreslagna köpen skulle förvärfvas åt staten, af värde för densamma icke allenast eller i främsta rummet genom den inkomst, nämnda egendom direkt kan lämna, utan de ifrågasatta köpen hafva sin största betydelse däruti, att genom desamma staten dels blifver i tillfälle att medelst reglering af afrinningen i Göta älf bereda sig väsentligen ökad utbyte af den vattenkraft, staten redan nu äger i älfven, dels ock får frihet att på lämpligt sätt ordna en förbättrad farled från Vänern till Kattegatt. I statsrådsprotokollet har utförligt redogjorts för de stora fördelar, som skulle vinnas genom en rationellt ordnad vattenhushållning i Göta älf, och vill Riksdagen i detta hänseende här endast erinra, hurusom enligt gjorda beräkningar krafttillgången i Trollhättefallen, hvilken under närvarande förhållanden uppskattas till 76,000 elektriska hästkrafter, skulle kunna genom anordnande af en varierande aftappning under olika delar af dygnet (dag- och nattreglering) ökas med 22,000 hästkrafter redan innan vattenståndet i Vänern reglerats. Efter genomförande af Väterns reglering, hvilken beräknas i och för sig medföra en krafttillökning i nämnda vattenfall af 30,900 hästkrafter, skulle dag- och nattregleringen blifva ännu effektivare och komma att med likaledes 30,900 hästkrafter öka krafttillgången vid Trollhättan, så att den komme att uppgå till 137,800 elektriska hästkrafter. Med hänsyn till de högst betydande värden, som berörda ökning i krafttillgången representerar, måste det anses vara af största vikt, att staten får frihet att vidtaga åtgärder för

en ändamålsenlig reglering af afrinningen i älften. Den förebragta utredningen gifver emellertid vid handen, att sådana åtgärder icke kunna verkställas utan efter uppgörelse med ägaren till Vargöverken och, hvad angår dag- och nattreglering, jämväl med Inlands pappfabriksaktiebolag. Älften beträffande de s. k. Hægerska verken, tillhöriga Lilla Edets pappersbruksaktiebolag, komme svårigheter att möta mot inrättande af en varierande aftappning i älften; dock finnes, enligt hvad Trollhättestyrelsen upplyst, möjlighet för staten, om den har Inlandsverken i sin hand, att lämna de Hægerska verken en jämn vattenmängd dygnet rundt, ehuru aftappningen i älften eljest varierar.

De omständigheter, som ofvan framhållits, innefatta mycket vägande skäl för att staten förvärfvar såväl Vargöns som Inlands vattenverk. Härtill kommer ytterligare det skälet, att staten genom inköp af dessa verk kommer i tillfälle att tillgodogöra sig sina redan förut förvärfvade vattenfall vid Vänerens utlopp (Källshagen och Sjöboda) samt vid Åkerström nedanför Trollhättan, hvilka fall knappast kunna ensamma för sig med ekonomisk fördel utbyggas, men däremot lämpligen kunna tillgodogöras i sammanhang med nyssnämnda till inköp föreslagna vattenfall. Slutligen är det, på sätt Trollhättestyrelsen närmare utvecklat, i och för ordnandet af en förbättrad farled af stor vikt för staten att blifva ägare till Inlandsbolagets vattenkraft och ett tillräckligt område på västra stranden för att möjliggöra farledens framdragande därstädes.

Af ofvan angifna skäl och med hänsyn jämväl till åtskilliga andra i statsrådsprotokollet framhållna omständigheter måste det anses vara för staten i hög grad önskvärdt att komma i besittning af vattenfallen jämte angränsande markområden vid Vargön och Inland. De pris, till hvilka staten enligt de nu framlagda köpeaftalen kan förväfva nämnda egendomar, äro visserligen så i ena som i andra fallet ganska höga och öfverstiga helt visst ej obetydligt det värde, egendomarna hafva för de nuvarande ägarne. Men genom den i statsrådsprotokollet lämnade utredningen har Riksdagen funnit sig öfvertygad om att de fördelar, staten genom afslutande af dessa köp vinner, äro så stora, att de väl motsvara statens uppoffringar. I följd häraf har Riksdagen ock ansett sig böra antaga de med Vargöns aktiebolag och Inlands pappfabriksaktiebolag preliminärt upprättade köpeaftalen.

Hvad angår de s. k. Hægerska verken vid Lilla Edet visar utredningen, att det är synnerligen önskvärdt för staten att få i sin hand äfven dessa verk med tillhörande vattenrätt i älften. Härigenom skulle staten, praktiskt taget, blifva herre öfver all kraft i Göta älf och sålunda kunna skörda hela vinsten af den ökning i krafttillgången, som åstad-

kommes genom de planlagda regleringsföretagen. Och härjämte skulle staten få fullt fria händer att på det sätt, som kan visa sig lämpligast lösa frågan om en förbättrad farled. Hvad beträffar sistnämnda fråga föreligger som bekant ett af öfverstelöjtnant Laurell uppgjort förslag, enligt hvilket en damm skulle anläggas vid Röda berget 4,7 km. nedanför Lilla Edet för vattenytans höjande ungefär en meter öfver Åkerströms sluss, hvarvid det där befintliga låga fallet skulle försvinna och vattenytan vid Lilla Edet höjas med nära 2 meter. Då emellertid denna plan förutsätter öfversvämning af ganska betydande strandområden och industriella anläggningar, har Trollhättestyrelsen under utarbetande ett nytt förslag, enligt hvilket sluss och damm förläggas vid Lilla Edet. Huruvida detta synnerligen tilltalande alternativ skulle medföra ekonomiska fördelar, kan naturligtvis ännu icke med bestämdhet förutsägas, men gifvet är, att en sådan lösning är betydligt svårare att genomföra, om staten icke är i besittning af de Hægerska verken. Det skulle vara synnerligen olämpligt, om hela variationen mellan dag- och nattförbrukning måste åstadkommas på västra älfstranden i stället för att jämnt fördelas på hela vattentillgången; och gifvetvis skulle det vara förenadt med stora kostnader och svårigheter att under hela dygnet, oafsedt den med vattenvariationen snabbt följande höjningen och sänkningen af älfvens vattenstånd, kunna bereda ägaren af de Hægerska verken den konstanta vattentillgång, som han enligt lag har rättighet att fordra. Alldeles uppenbart är, att såväl denna komplicerade vattenhushållning som dammens anläggning på ett staten icke tillhörigt strandområde inbjuda till juridiska tvistigheter, hvilkas räckvidd ej kan öfverskådas. Det kan för öfrigt med till visshet gränsande sannolikhet antagas, att de Hægerska verken ej kunna ombyggas för den genom vattenytans höjande möjliga tillökningen i fallhöjd, utan den nuvarande öfre vattenytan måste säkerligen bibehållas vid sin naturliga nivå, alltså omkring 2 meter lägre än den nya dammen. Detta förutsätter emellertid, att vattnet från den nya dammen genom luckor nedsläppes till en lägre nivå, hvarvid några tusen hästkrafter utan ändamål bortkastas — en misshushållning, som från nationalekonomisk synpunkt måste anses högst motbjudande.

Genom att komma i besittning af bägge stränderna och hela vattenfallet vid Lilla Edet skulle staten däremot kunna på ett fullt rationellt sätt och med största ekonomiska fördel ordna kraftuttagningen. Den till de Hægerska verken hörande vattenkraften utgör, om däri inberäknas kungsådrans halfva vattenmängd, 5,400 turbinhästkrafter, men efter dämning och reglering skulle staten här kunna tillgodogöra sig 11,700

turbinhästkrafter. Värdet af detta kraftbelopp kan enligt Trollhätte-styrelsens beräkning uppskattas till 3 miljoner kronor. Genom antagande af det med Lilla Edets pappersbruksaktiebolag uppgjorda köpeaftalet skulle staten förutom vattenrätten förvärfva bolagets anläggningar för vattenkraftens uttagande samt åtskilliga jordområden med därå uppförda byggnader.

Enligt köpeaftalet utgör köpeskillingen för de Hægerska verken 5 miljoner kronor. Såsom ofvan nämnts, kan den vattenkraft, staten genom köpet förvärfvar, anses vara värd 3 miljoner kronor. Återstående 2 miljoner kronor skulle då motsvara värdet af den öfriga egendom, staten genom köpet förvärfvar. Det låter icke förneka sig, att denna köpeskillning är hög i förhållande till det värde, till hvilket det försålda i och för sig kan uppskattas. Men de fördelar, staten indirekt kan bereda sig genom besittningen af dessa verk och den frihet, staten därigenom äger att, oberoende af andra, på lämpligaste sätt sköta vattenhushållningen i Göta älf, äro helt visst så stora, att de väl motsvara den uppoffring, som ifrågavarande köp kan anses innebära. Då det ej heller synes vara möjligt att uppnå ett billigare pris, utan det tvärtom torde vara anledning befara, att i en framtid till följd af de utvidningar och tillbyggnader af verken, som, enligt hvad Trollhätte-styrelsen upplyst, ständigt pågå, priset kan blifva högre än nu, har Riksdagen ansett sig hafva skäl antaga äfven nu ifrågavarande köpeaftal.

För ett rätt bedömande af hvad frågan här gäller bör man, såsom i statsrådsprotokollet ock framhållits, se alla de tre föreslagna köpen i ett sammanhang. Man finner därvid, att köpeskillningarnas sammanlagda belopp utgör 10,640,000 kronor. Genom dessa köp skulle den af staten efter slutligen genomförd vattenhushållningsplan i Göta älf disponerade vattenkraften i älfven komma att under dagen vid lägsta vattenstånd uppgå till sammanlagdt omkring 180,000 elektriska hästkrafter, hvilket innebär en ökning med 105,000 elektriska hästkrafter i det kraftbelopp, staten för närvarande kan tillgodogöra sig. Denna krafttillökning motsvarar efter den lägsta beräkningsgrund, som rimligen kan komma i fråga, ett kapitalvärde af 26,250,000 kronor, men efter all sannolikhet bör värdet sättas betydligt högre. Detta visar tydligt, att de nu föreslagna inköpen äro för staten i ekonomiskt hänseende synnerligen förmånliga. Härtill kommer, att staten genom köpen får i sin hand hvad som i hufvudsak erfordras för ett ändamålsenligt ordnande af den viktigaste inre farleden i vårt land, en fråga, som inom den närmaste framtiden måste lösas.

På grund af hvad ofvan blifvit anfördt har Riksdagen, med bifall till Eders Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition

dels godkänt och antagit tre särskilda, vid statsrådsprotokollet öfver civilärenden den 9 april 1908 fogade köpeaftal, undertecknade ett af Vargöns aktiebolag den 8 januari, ett af Inlands pappfabriksaktiebolag den 24 februari och ett af Lilla Edets pappersbruksaktiebolag den 29 februari 1908, angående försäljning till Eders Kungl. Maj:t och kronan af viss nämnda bolag tillhörig egendom, jämte de statsrådsprotokollet jämväl bilagda tillägg till de af Inlands pappfabriksaktiebolag och Lilla Edets pappersbruksaktiebolag undertecknade köpeaftalen;

dels medgifvit, att Eders Kungl. Maj:t må i aftalen vidtaga de formella ändringar, som kunna finnas påkallade;

dels bemyndigat riksgäldskontoret att, på rekvisition, i mån af behof tillhandahålla Eders Kungl. Maj:t de medel, som erfordras för fullgörande af likviderna enligt omförmälda köpeaftal;

dels ock medgifvit, att den egendom, som genom antagande af ifrågavarande aftal skulle af Eders Kungl. Maj:t och kronan förvärfvas, må ställas under förvaltning af styrelsen för Trollhätte kanal- och vattenverk.

Stockholm den 28 maj 1908.

Med undersätlig vörndnad.
